

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Анцишкін І. Запорозька Січ і Межигірський монастир / І. Анцишкін // Історико-культурна спадщина Нікопольського району та проблеми історії запорозького козацтва: Матеріали наук.-практ. конф., м. Нікополь, 11–13 жовтня 2001 р., – Нікополь, 2001. – С. 114–117.
2. Грибовський В. Храми Петра Калнишевського / В. Грибовський // Експедиція ХХІ. – 2011. – № 5 (107).
3. Коцур А. Голгофа останнього гетьмана / А. Коцур // Україна молода. – 2003. – № 201. – 30 жовт.
4. Коцур А. Останній кошовий (маловідомі сторінки зв'язи, добродійства і мучеництва останнього кошового отамана Запорозької Січі Петра Калнишевського / А. Коцур, Г. Коцур // Свобода слова. – 2004. – 19 серп.
5. Кулиняк Д. Лицар дикого поля / Д. Кулиняк // Персонал-плюс. – 2008. – № 7. – 21–27 лют.
6. Кулиняк Д. Принеси нам од Калниша вісті / Д. Кулиняк // Старожитності. – 1992. – № 10. – С. 8–9.
7. Макаренко Н. Памятникъ Украинского искусства ХУІІІ века / Н. Макаренко // Зодчий. Журналь архитектурный и художественно-технический. Органъ Императорского Спб. Общества архитекторовъ. – 1908. – № 24, 25.
8. Николайчик Ф. Родина Калнишевского / Ф. Николайчик // Кіевская старина. – 1892. – Кн. 5. – С. 249–277.
9. Приступко Н. Соловецький в'язень. Останній запорозький отаман Петро Калнишевський просидів у кам'яному мішку двадцять п'ять років / Н. Приступко // Хрещатик. – 2003. – № 47. – 4 лист.

© *Vita Kotsur*
(*Kyiv*)

БЛАГОТВОРИТЕЛЬНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В ЖИЗНИ КОШЕВОГО АТАМАНА П. КАЛНЫШЕВСКОГО: УКРАИНСКАЯ ИСТОРИОГРАФИЯ

Изучаются важнейшие аспекты благотворительной деятельности кошевого атамана П. Калнышевского и освещение этого вопроса украинской историографией.

Ключевые слова: П. Калнышевский, кошевой атаман, благотворительная деятельность, украинская историография.

© *Vita Kotsur*
(*Kyiv*)

CHARITABLE ACTIVITY IN THE LIFE OF KISH ATAMAN P. KALNYSHEVSKY: UKRAINIAN HISTORIOGRAPHY

There is investigated the most important aspects of philanthropy of kish ataman P. Kalnyshevsky and display of this issue by Ukrainian historiography.

Keywords: P. Kalnyshevsky, kish ataman, charity, Ukrainian historiography.

До редакції надійшла 30.11.2012.

УДК [94:061.2]:930.1 «18»

© *Інна Демуз*
(*Переяслав-Хмельницький*)

ІСТОРИЧНЕ ТОВАРИСТВО НЕСТОРА-ЛІТОПИСЦЯ: ІСТОРИОГРАФІЧНІ СТУДІЇ ДОРАДЯНСЬКОГО ПЕРІОДУ

У статті проаналізовано дорадянську історіографію з проблеми діяльності Історичного товариства Нестора-літописця, яке функціонувало при Університеті Св. Володимира у кінці ХІХ – на початку ХХ ст.

Ключові слова: Історичне товариство Нестора-літописця, наукова діяльність, члени товариства, статут товариства «Чтения в Историческом Обществе Нестора-летописца», звітні матеріали.

Кінець ХІХ ст. позначився піднесенням національно-культурного відродження в Російській імперії, що проявилось у створенні багаточисленних гуртків і товариств гуманітарного спрямування, членами яких була тогочас-

на свідомі інтелігенція. Зазначені угруповання вивчали культуру, громадсько-просвітницький рух, історію окремих регіонів, міст, пам'яток, різних галузей науки (археології, археографії, етнографії, краєзнавства) тощо. Українська

інтелігенція, у тому числі й професорсько-викладацький склад університетів, застосувала різні форми і методи для організації українознавчих досліджень. Одним із таких наукових осередків було Історичне товариство Нестора-літописця, створене 1872 р. (за іншими даними – 1873 р.) у Києві. Актуалізація ролі історико-культурної спадщини спонукає дослідників частіше звертатися до набутого їхніми попередниками досвіду, тому неупереджене, позбавлене кон'юнктурщини вивчення здобутків даного товариства є перспективним напрямом наукових розробок. Історіографічний аналіз праць про Історичне товариство Нестора-літописця, представлений у даній статті, є спробою систематизації перших розробок про співтовариство, зокрема, оцінка діяльності його сучасниками.

Дорадянська історіографія представлена лише епізодичними й описовими розвідками, що інколи мають суперечливий характер. Вона складається з низки записок, статей, промов, звітів, які охоплюють окремі етапи діяльності Історичного товариства Нестора-літописця. Перші публікації з'явилися ще до початку активної роботи товариства і стосувалися передумов створення наукового осередку. Йдеться про статті М. Максимовича та І. Хрущова, які мають конфліктний характер [16; 24].

У газеті «Киевлянин» від 11 листопада 1872 р. (№ 135) з'явилася замітка про те, що, за повідомленням друкованого органу, «Голос», до Міністерства народної освіти надійшло клопотання про утворення в Києві Історичного товариства Нестора-літописця. Як відомо, на 1872 р. проектувалися два історичних товариства у місті: одне – доцентом Університету Св. Володимира І. Хрущовим, інше – відомим істориком, першим ректором цього ж університету М. Максимовичем [10].

У № 138 «Киевлянина» І. Хрущов спробував роз'яснити дану ситуацію, вважаючи, що відкривати в Києві кілька товариств з ідентичною програмовою ціллю, – «справа дивна» і що він узагалі не є «конкурентом такої авторитетної особи, як М.О. Максимович». Автор замітки вважав, що ідея створення такого товариства належить обом діячам, адже, «кожне товариство влаштовується не однією особою, а багатьма... я ніяк не можу погодитися з тим, що товариство Нестора-літописця було проєктовано лише мною» [24].

Однак М. Максимович повідомляв, що ще в 1869 р. він разом з іншими вченими бажав організувати при Університеті Св. Володимира Київське товариство історії і старожитностей, чому так і не пощастило відбутися. Проте гро-

мадський діяч не залишив свого наміру, про що постійно піклувався [16].

Це непорозуміння дало підґрунтя для того, щоб у подальшому звинуватити І. Хрущова у присвоєнні ним ідеї створення в Києві науково-історичного товариства.

Слід відзначити, що всі публікації про Історичне товариство Нестора-літописця на шпальтах «Чтений Исторического общества Нестора-летописца», «Киевской старины» й інших видань, що друкувалися згодом, були створені за аналогічною схемою: спочатку висвітлювався внесок окремих членів товариства у розробку питань історії та суміжних із нею наук, подавався перелік новопритбулих членів і тих, які залишили товариство (в основному, внаслідок смерті), далі викладалися відомості про наповнення і функціонування бібліотеки, фінансову звітність, а також наукову діяльність товариства й основні заходи, в яких брали активну участь його члени за звітні роки.

Першими публікаціями про діяльність осередку вважаємо напрацювання М. Дашкевича, багаторічного секретаря, а згодом – голови товариства [3–7]. Так, у одній з перших розвідок за 1882 р. М. Дашкевич окреслив наукові надбання тодішнього голови товариства О.О. Котляревського та двох уже покійних членів – А.М. Попова і В.Г. Пероговського. За повідомленням автора, до складу об'єднання у 1881 р. входило 75 членів, з яких – 12 почесних і 63 дійсних [6, с. 583]. Дослідник висвітлював основні питання, над якими працювали члени товариства, відзначивши, що основне його завдання полягає у «підтримці взаємного наукового спілкування осіб, які турбуються про успіхи історичної науки, і розробка питань, що нею висувуються» [6, с. 591]. Тодішній секретар вказував на те, що товариство не могло розширити власної діяльності проведенням додаткових заходів (наукових екскурсій, розкопок, виданням пам'яток чи історичних матеріалів) унаслідок нестачі коштів. Проте, якщо товариство «...хоча б у скромних розмірах (підтримує – І.Д.) інтерес до вітчизняної історії і любов до старожитностей, то воно працює не безслідно» [6, с. 592].

М. Дашкевич охарактеризував проекти товариств, запропоновані М. Максимовичем і І. Хрущовим, відзначивши при цьому, що товариство «...не повинно було зосереджуватися переважно на вивченні південно-руської старовини, а мало також на увазі «науку руську у всій її ширині» [7, с. 4].

Логічним видається той факт, що М. Дашкевич переконував у досить активній роботі Історичного товариства Нестора-літописця на

початку його існування (у подальшому окремі дослідники закидали товариству непродуктивну діяльність на початковому етапі). Так, за часів головування першого голови осередку В. Іконнікова засновано бібліотеку, розпочато видання праць; у період роботи третього голови – О. Котляревського – до складу товариства ввійшли відомі науковці, розпочалося упорядкування коштів; за сприяння наступного очільника В. Антоновича товариство поповнилося новими членами, розширило програму діяльності, приділило значну увагу «південно-руській» археології [7, с. 6–7]. За час головування М. Володимирського-Буданова (1887–1893 рр.) посилилася видавнича діяльність, у 1893 р. було розроблено новий статут товариства, метою якого, крім усього іншого, також було проведення платних публічних лекцій, що стало нововведенням у роботі організації [7, с. 7].

За словами М. Дашкевича, доповіді, прочитані на засіданнях Товариства, були представлені досить широкою палітрою напрямів: «південно-руська» і загальна археологія, антропологія, давня історія слов'ян, давня історія придунайських земель і Чорномор'я, загальні огляди процесів розвитку російської державності, історія давньо-руського літописання, історія Південно-Західної Русі під владою Польщі й історія Литовсько-Руської і Московської держав, нова російська історія (до XVIII ст. включно), дослідження рукописних зібрань історичних матеріалів, народна психологія і поезія, історія побуту та права, церковнослов'янська і руська мова, література, писемність і друкарська справа, церковна історія, розробки з методології історії, огляди діяльності інших наукових товариств, з'їздів, відзначення ювілеїв відомих діячів науки та літератури [7, с. 8–9].

Автор відкидав звинувачення на адресу товариства у непродуктивності діяльності за 25 років його існування, пояснюючи це тим, що складаючись із спеціалістів різних, «відділів історичної науки», воно не могло зосередитися на вузькій спеціалізації. Окрім того, він вважав, що за 25 років видати 12 книг «Чтений...» було значною справою, адже, окрім цих виданих публікацій, у зібраннях товариства складено список розвідок, не розміщених на шпальтах видань унаслідок недостатності коштів [7, с. 11].

Окрім усього, М. Дашкевич здійснив порівняльний аналіз двох статутів товариства, розкрив зміст надрукованих «Чтений...» [4]. У ювілейному збірнику, приуроченому 50-літтю Київського університету, діяч помістив статтю з об'єктивною характеристикою наукової

діяльності членів осередку [5]. Учений згадав про першу книгу ЧИОНЛ, вже видану на той час під редакцією В. Іконнікова, до складу якої увійшла інформація про перші п'ять років діяльності товариства (1873–1877 рр.), а також висловив сподівання на вихід другої й третьої книги. Помітно, що спочатку ЧИОНЛ не надавалося значення наукового часопису, йому відводилася лише роль збірника відомостей про засідання товариства.

Ювілейна промова, прочитана М. Дашкевичем на урочистому засіданні об'єднання 14 січня 1898 р., доповнена запискою про виникнення і діяльність Історичного товариства Нестора-літописця за 25 років, склали основу досить солідного та ґрунтовного дослідження автора [4].

Відомості про історію і форми діяльності Історичного товариства Нестора-літописця до 1891 р. містяться у праці В. Іконнікова – видатного історика, джерелознавця, археографа та бібліографа, професора Університету Св. Володимира, який був одним із засновників товариства та його головою у 1874–1877 рр. У праці він подав бібліографію з різних питань історії Росії та України, що знайшли своїх дослідників у співробітниках осередку [9]. Діяльність товариства з 1873 по 1890 рр. розглянув О. Нестроев, у статті якого містяться важливі матеріали для вивчення передумов виникнення товариства і його початкової історії. Дослідник подав таблиці про кількість і характер засідань, а також представлених на них доповідей [17]. Функціонування товариства до початку XX ст. стало предметом розвідки львівського дослідника І. Кривецького. Праця історика відзначається вдалим аналізом внеску осередку в галузь історичної науки [11]. Окремі відомості про об'єднання і його діяльність, упорядковані В. Рудаковим, містяться в енциклопедичному словнику [20]. Згадка про заснування у 1863 р. при Університеті Св. Володимира Історичного товариства Нестора-літописця міститься у праці М. Володимирського-Буданова [1, с. 16], проте його діяльність практично не охарактеризована, лише зазначено її факт у контексті діяльності професорів і викладачів закладу, які, власне, й були членами даного наукового об'єднання.

Статистичні дані віднаходимо у статтях М. Ясинського (секретар товариства з 1896 р.), А. Лободи (член товариства) й інших звітних матеріалах [2; 12–15; 18–19; 21–22; 25–29]. Так, М. Ясинський також, як, скажімо, і М. Дашкевич, був упевнений, що саме нестача коштів не давала змоги регулярно поповнювати бібліотеку книгами, тому її запаси збільшувалися лише за рахунок пожертв від

різних організацій, приватних осіб і членів товариства, а також шляхом обміну видань з іншими науковими інституціями. Наприклад, на 27 жовтня 1897 р. у відділі друкованих книг налічувалося 1 868 назв у 4 075 томах, крім того, у відділі рукописів – 11 давніх рукописних книг, 2 фотографічні знімки з давніх рукописів, 2 зв'язки окремих документів і 7 рукописних творів XIX ст. [25, с. 135]. М. Ясинський, подаючи фінансову звітність товариства за поточні 1897–1898 рр., відзначив, що до звичних доходів додалися прибутки від влаштованих товариством публічних лекцій [25, с. 136].

Автором у статті було висвітлено основні форми роботи товариства, до яких він відніс: 1) влаштування засідань, на яких доповідалися й обговорювалися наукові проблеми, 2) видання «Чтений...», 3) проведення членами товариства публічних платних лекцій з різних галузей історичної науки, 4) підготовча робота до XI Археологічного з'їзду [25, с. 137–139].

Проте у п. 3 I Розділу Статуту товариства віднаходимо й інші завдання, які стояли перед науковим осередком: 1) влаштування приватних і публічних засідань, відкриття з дозволу влади і з дотриманням відповідних правил і розпоряджень уряду платні публічні читання за програмами, затвердженими Радою товариства; 2) пропозиція наукових проектів і видача грошових премій за їхню реалізацію; 3) зносини з вітчизняними й іноземними науковими установами і з якомога більшою кількістю осіб для поширення матеріалів з історії, археології, палеографії та етнографії; 4) у разі необхідності досліджень будь-яких пам'яток спорядження, відповідно до фінансових можливостей, екскурсій; 5) друк за вибором Редакційного Комітету звітів про засідання, наукові праці, критично-бібліографічні статті, огляди й наукові матеріали окремими книгами у виданні «Чтения в Историческом обществе Нестора-летописца» або у спеціальних збірниках, виданнях пам'яток і монографіях [23, с. 19–20]. Окрім того, М. Дашкевич доповнював перелік завдань «розробкою ... літератури загальної», «збиранням наукових колекцій», друком праць товариства «без сторонньої цензури» [3, с. 48–49].

Як і всі інші члени товариства, М. Ясинський охарактеризував його діяльність позитивно, роблячи акцент на тому, що воно «... продовжувало розвиватися і у своєму складі, і в своїх наукових розробках, і коштах, і, нарешті, у своїй науковій діяльності. А наявність усіх цих умов доводить... життєвість Товариства і обґрунтованість його існування» [25, с. 141]. Про це свідчать згадки діяча в інших статтях, де він писав, що на початок XX ст., а саме до 1902 р. кількість членів осередку збільшилася до 149 членів, з яких – 21 почесний, 16 дійсних і 2 члени-кореспонденти [28, с. 3]. Бібліотека товариства поповнилася і складала вже 2 562 назви у 5 684 томах і брошурах, а також до трьох десятків рукописних документів [28, с. 6–7]. У замітці М. Ясинського вже зустрічаються згадки про Музей товариства, який до 1903 р. поповнився литовськими та польськими монетами XVI–XVII ст. [28, с. 7].

Таким чином, перші розвідки про Історичне товариство Нестора-літописця створювалися переважно активними членами осередку. Звідси – прихильне ставлення до інституції, показ лише позитивних напрямів діяльності, дещо завищена оцінка ролі товариства у вітчизняному науковому середовищі. Як бачимо, дорадянська історіографія представлена, в основному, поодинокими, доволі поверхневими й однобічними працями, які, до того ж, мають описовий характер і насичені лише статистичними відомостями. У цих розвідках уміщено окремі аспекти роботи товариства: подано характеристику засідань із представленими на них доповідями, наповнення бібліотеки, потік фінансів, видавничу діяльність, а також участь членів у різних науково-громадських заходах, зокрема у Археологічних з'їздах. На жаль, у історіографії даного періоду зовсім не висвітлено співпрацю Історичного товариства Нестора-літописця з іншими вітчизняними інституціями та науковими осередками. Проте ці напрацювання слугували ґрунтовними джерелами для подальшого вивчення діяльності товариства, відобразили ставлення сучасників до одного з перших історичних товариств в Україні кінця XIX – початку XX ст.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Владимирский-Буданов М.Ф. Пятидесятилетие Императорского университета св. Владимира. 1834–1884. / М.Ф. Владимирский-Буданов. – К.: Изд-во тип. Имп. ун-та св. Владимира, 1884. – 59 с.
2. Годичное собрание общества пр. Нестора и отчет о его деятельности за 1884/85 гг. // Киевская старина. – 1885. – № 9. – С. 562–566.
3. Дашкевич Н.П. 25-летие Исторического общества Нестора-летописца. Речь, произнесенная в торжественном заседании 14 января 1898 г. / Н.П. Дашкевич. – К.: Изд-во тип. ун-та св. Владимира, 1899. – 99 с.

4. Дашкевич Н.П. Историческая записка о возникновении и деятельности Исторического общества Нестора-летописца по январь 1898 г. / Н.П. Дашкевич // Чтения в Историческом обществе Нестора-летописца. – К., 1899. – Кн. 13, отд. I. – С. 17–98.
5. Дашкевич Н.П. Историческое общество Нестора-летописца / Н.П. Дашкевич // Историко-статистические записки об ученых и учебно-вспомогательных учреждениях императорского университета св. Владимира (1834–1884). – К., 1884. – С. 9–28.
6. Дашкевич Н.П. Историческое общество Нестора-летописца в 1881 г. / Н.П. Дашкевич // Киевская старина. – 1882. – № 1. – С. 581–592.
7. Дашкевич Н.П. Общий очерк основания и деятельности Исторического общества Нестора-летописца за истекшие 25 лет его существования, читаемый Н.П. Дашкевичем в торжественном заседании 14 января 1898 г. / Н.П. Дашкевич // ЧИОНЛ. – К., 1899. – Кн. 13, отд. I. – С. 1–16.
8. Извлечение из отчета о состоянии и деятельности Общества Нестора-летописца с 27-го октября 1895 по 27-е октября 1896 г. // ЧИОНЛ. – К., 1896. – Кн. 11, отд. I. – С. 41–45.
9. Иконников В. Опыт русской историографии / В. Иконников. – К., 1891. – Т.1. – Кн. 1. – С. 304–305.
10. Киевлянин. – № 135. – 1972, 11 листопада.
11. Кревецкий И. Київське історичне товариство Нестора-літописця / І. Кревецкий // Літературно-науковий вісник. – Львів, 1904. – Кн. 10–12. – Т. XXVIII. – С. 65–72.
12. Лобода А.М. Историческое общество Нестора-летописца в 1903 – 1904 гг. (Отчет о состоянии и деятельности Исторического Общества Нестора-летописца за 32-й год его существования, с 27 октября 1903 г. по 27 октября 1904 г.) / А.М. Лобода // ЧИОНЛ. – К., 1905. – Кн. 18, вып. III–IV, отд. I. – С. 81–93.
13. Лобода А.М. Отчет о состоянии и деятельности Исторического общества Нестора-летописца в 36-м году его существования, с 27 октября 1907 по 27 октября 1908 г. / А.М. Лобода // ЧИОНЛ. – К., – 1910. – Кн. 21, вып. 3. – С. 85–94.
14. Лобода А.М. Отчет о состоянии и деятельности Исторического общества Нестора-летописца за 1905–1906 гг. / А.М. Лобода // ЧИОНЛ. – К., 1907. – Кн. 20, вып. I, отд. I. – С. 3–12.
15. Лобода А.М. Отчет о состоянии и деятельности Исторического общества Нестора-летописца с 27 октября 1906 г. по 27 октября 1907 г. / А.М. Лобода // ЧИОНЛ. – К., 1909. – Кн. 21, вып. I–II, отд. I. – С. 3–13.
16. Максимович М.А. Нечто об учреждении в Киеве Исторического общества / М.А. Максимович // Киевлянин. – № 149. – 1872, 14 декабря.
17. Нестроев А. Историческое общество летописца Нестора в Киеве (1873–1890) / А. Нестроев // Историческое обозрение: Сборник исторического общества при Санкт-Петерб. университете. – СПб., 1891. – Т.2. – С. 114–132.
18. Отчет о состоянии и деятельности Исторического общества Нестора-летописца в 38-м году его существования, с 27-го октября 1909 г. по 27-е октября 1910 г. // ЧИОНЛ. – К., 1912. – Кн. 22, вып. III, отд. I. – С. 71–79.
19. Отчет о состоянии и деятельности Исторического общества Нестора-летописца в 36-м году его существования, с 27-го октября 1907 г. по 27-е октября 1908 г. // ЧИОНЛ. – К., 1910. – Кн. 21, вып. III. – С. 85–94.
20. Рудаков В. Киевское Историческое общество летописца Нестора / В. Рудаков // Энциклопедический словарь / Под ред. И.Е. Андреевского, К.К. Арсеньева, Ф.Ф. Петрушевского. – Том. XIII^A. – СПб., 1894. – С. 486–487.
21. Сведения о заседаниях Исторического общества Нестора-летописца за сентябрь и октябрь 1901 г. // ЧИОНЛ. – К., 1901. – Кн. 15, вып. IV, отд. I. – С. 49–94.
22. Сведения о заседаниях Исторического общества Нестора-летописца с 27-го октября 1897 г. по 27-е октября 1898 г. // ЧИОНЛ. – К., 1899. – Кн. 13, отд. I. – С. 99–126.
23. Устав Исторического общества Нестора-летописца, состоящего при Императорском университете св. Владимира в г. Киеве // ЧИОНЛ. – К., 1894. – Кн. VIII, отд. I. – С. 19–28.
24. Хрущов И. Объяснение / И. Хрущов // Киевлянин. – № 138. – 1872, 18 ноября.
25. Ясинский М.Н. Историческое общество Нестора-летописца в 1897–1898 гг. (Отчет о состоянии и деятельности Общества, читаемый в годичном публичном заседании 1-го ноября 1898 г. секретарем Общества М.Н. Ясинским) / М.Н. Ясинский // ЧИОНЛ. – К., 1899. – Кн. 13, отд. I. – С. 127–142.
26. Ясинский М.Н. Историческое общество Нестора-летописца в 1898–1899 гг. / М.Н. Ясинский // ЧИОНЛ. – К., 1900. – Кн. 14, вып. I, отд. I. – С. 3–22.
27. Ясинский М.Н. Историческое общество Нестора-летописца в 1899–1900 гг. (Отчет о состоянии и деятельности с 27 октября 1899 г. по 27 октября 1900 г.) / М.Н. Ясинский // ЧИОНЛ. – К., 1901. – Кн. 15, вып. I, отд. I. – С. 3–14.

28. Ясинский М.Н. Отчет о состоянии и деятельности Исторического общества Нестора-летописца за 31-й год его существования, с 27-го октября 1902 г. по 27-е октября 1903 г. / М.Н. Ясинский // ЧИОНЛ. – К., 1904. – Кн. 18, вып. I, отд. I. – С. 3–13.
29. Ясинский М.Н. Чествование Историческим обществом Нестора-летописца памяти Н.В. Гоголя по случаю 50-летия со дня его смерти / М.Н. Ясинский // ЧИОНЛ. – К., 1902. – Кн. 16, вып. I–III, отд. I. – С. I–X.

© *Инна Демуз*
(*Переяслав-Хмельницкий*)

**ИСТОРИЧЕСКОЕ ОБЩЕСТВО НЕСТОРА-ЛЕТОПИСЦА:
ИСТОРИОГРАФИЧЕСКИЕ СТУДИИ ДОСОВЕТСКОГО ПЕРИОДА**

В статье проанализирована досоветская историография с проблемы деятельности Исторического общества Нестора-летописца, которое работало при Университете Св. Владимира в конце XIX – в начале XX ст.

Ключевые слова: Историческое общество Нестора-летописца, научная деятельность, члены общества, статут общества, «Чтения в Историческом Обществе Нестора-летописца», отчетные материалы.

© *Inna Demuz*
(*Pereyaslav-Khmelnytsky*)

**HISTORICAL SOCIETY OF NESTOR THE CHRONICLER:
HISTORIOGRAPHIC STUDIOS OF PRE-SOVIET PERIOD**

The article analyzed the pre-Soviet historiography of the problem of the Historical Society of Nestor the Chronicler, that worked at the University of St. Volodymir in the late XIX – early XX century.

Key words: Historical Society of Nestor the Chronicler, scientific activity, members of society, Statute of the society, «Readings in the Historical Society of Nestor the Chronicler», reporting materials.

До редакції надійшла 2.11.2012.

УДК 94(477)928.1:930

© *Вікторія Дмитрушко*
(*Київ*)

**ВІДОБРАЖЕННЯ ІДЕЇ ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ В ПРОГРАМНИХ ДОКУМЕНТАХ
ТА КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРОЕКТАХ УКРАЇНСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ
ПОЧАТКУ ХХ СТ.: ІСТОРИОГРАФІЯ**

Розкривається питання місця ідеї парламентаризму в програмних документах і конституційних проектах українських політичних партій початку ХХ ст.

Ключові слова: українські політичні партії, програмні документи, парламентаризм, сучасна українська історіографія.

Парламентаризм – це система організації державної влади, яка базується на активній ролі парламенту в її здійсненні. Парламент і парламентаризм є невід’ємними атрибутами демократичної держави. Ефективність діяльності парламентів та функціонування парламентаризму безпосередньо залежить від однієї з важливих складових частин політичної системи суспільства – політичних партій, які покликані акумулювати волю громадян у партійні програми та боротися за їх втілення в життя.

Сучасна наукова література, в якій викладено аналіз програм політичних партій початку ХХ ст., здебільшого висвітлює два вектори: національний та аграрний. Слід зауважити, що програмні положення стосовно форми державного устрою, залишаються недостатньо висвітленими. Історіографія проблеми потребує не лише конкретизації, але й розвитку, особли-

во це стосується дослідження процесу зародження, еволюції та виникнення різноманітних українських політичних партій у загальному контексті української політичної еволюції, прагнення до національної консолідації різних її частин. Слід аналізувати різні аспекти досліджень історії українських національних партій з урахуванням їхніх програмних положень та політичної орієнтації.

Існує кілька періодів у дослідженні даної проблеми. Перший з них пов’язаний із дожовтневою літературою (кінець ХІХ ст. – 1917 р.), сюди зараховано і ранні праці майбутніх марксистських ідеологів. Другий історіографічний етап (1920–1980-ті рр.) охоплює період від посилення ідеологічного тиску радянської влади і згорання наукових досліджень з цієї проблематики до певного послаблення тотального контролю над суспільними науками, поділяється